

Akademia Edukacji
Klimatyczno-Środowiskowej
dla Nauczycieli

Rekomendacje dla edukacji klimatyczno-środowiskowej w szkole podstawowej

województwo śląskie

Rekomendacje dla edukacji klimatyczno-środowiskowej w szkole podstawowej – województwo śląskie

Materiały wypracowane wspólnie z nauczycielami w ramach Akademii Edukacji Klimatyczno-Środowiskowej dla Nauczycieli. Rekomendacje wskazują kierunki dalszego rozwoju edukacji klimatyczno-środowiskowej w ramach edukacji formalnej, podkreślają rolę szkoły jako miejsca budowania odpowiedzialności za środowisko i przyszłość regionu.

Podsumowanie procesu

W ramach Akademii Edukacji Klimatyczno-Środowiskowej dla Nauczycieli podjęliśmy próbę wspólnego wypracowania rekomendacji dla edukacji klimatyczno-środowiskowej w naszym regionie.

METODA PRACY

Nauczyciele pracowali metodą partycypacyjną (World Cafe Method), opartą na mądrości zbiorowej i pracy w podgrupach tematycznych. Grupy składały się z nauczycieli różnych przedmiotów. Każda grupa przez około 15 minut uzupełniała planszę dotyczącą jednego obszaru tematycznego. Następnie uzupełniona plansza była przekazywana kolejnej grupie, która zapoznawała się z dotychczasowymi zapisami, wprowadzała swoje propozycje oraz rozwijała i uzupełniała wcześniej wypracowane treści. Dzięki temu każda grupa miała możliwość wniesienia swojego wkładu do każdego z obszarów rekomendacji.

ZAKRES TEMATYCZNY PRACY GRUPOWEJ

Praca nauczycieli koncentrowała się na zadaniach dotyczących następujących obszarów:

1. Definicja edukacji klimatyczno-środowiskowej.

Opracujcie krótką, spójną i zrozumiałą definicję edukacji klimatyczno-środowiskowej w ramach edukacji formalnej. Zastanówcie się, jakie elementy powinna obejmować edukacja klimatyczno-środowiskowa, co ją odróżnia od tradycyjnej edukacji ekologicznej oraz dlaczego jest dziś niezbędna.

2. Cechy dobrej edukacji klimatyczno-środowiskowej.

Zidentyfikujcie i opiszcie kluczowe cechy dobrej edukacji klimatyczno-środowiskowej. Uwzględnijcie rolę zaangażowania uczniów, podejmowanych przez nich działań oraz powiązania treści z codziennym życiem. Stwórzcie listę cech dobrej edukacji klimatyczno-środowiskowej i krótko uzasadnijcie ich znaczenie.

3. Metody i narzędzia pracy w edukacji klimatyczno-środowiskowej.

Odpowiedzcie na pytania: Na co powinno się kłaść nacisk w edukacji klimatyczno-środowiskowej: na zaangażowanie, teorię, praktykę, interdyscyplinarność? Jakie metody nauczania, narzędzia i formy pracy z uczniami najlepiej wspierają skuteczne uczenie się o klimacie i środowisku?

4. Bariery w realizacji edukacji klimatyczno-środowiskowej.

Wymieńcie i opiszcie najważniejsze bariery (systemowe, organizacyjne, kulturowe, mentalne, społeczne, finansowe), które utrudniają wdrażanie edukacji klimatyczno-środowiskowej w szkołach. Wskażcie, które z nich są najtrudniejsze do pokonania i dlaczego.

5. Regionalna i lokalna edukacja klimatyczno-środowiskowa w terenie – wątki i tematy ważne dla regionu.

Opracujcie koncepcję edukacji opartej na lokalnym kontekście. Zaproponujcie miejsca, w których może się odbywać edukacja terenowa, lokalne przykłady takiej edukacji, jej „bohaterów”, kluczowe wątki edukacji o klimacie i tematy ważne dla regionu.

6. Motywowanie uczniów do udziału w edukacji klimatyczno-środowiskowej i zachęcanie ich do działania.

Opracujcie pomysły na wzmocnienie zaangażowania i poczucia sprawczości uczniów wobec bezradności klimatycznej. Jakie aktywności, projekty i formy oceny działają najlepiej?

W wyniku tego procesu powstały rekomendacje dla edukacji klimatyczno-środowiskowej w szkole podstawowej, wypracowane wspólnie przez nauczycieli szkół podstawowych z województwa śląskiego. Rekomendacje:

- wskazują kierunki rozwoju edukacji formalnej,
- podkreślają rolę szkoły jako miejsca budowania odpowiedzialności, sprawczości oraz świadomości środowiskowej i klimatycznej,
- są osadzone w realnych uwarunkowaniach regionu,
- łączą refleksję, doświadczenie i działanie nauczycieli szkół podstawowych z naszego regionu.

Definicja edukacji klimatyczno-środowiskowej

Opracujcie krótką, spójną i zrozumiałą definicję edukacji klimatyczno-środowiskowej w ramach edukacji formalnej. Zastanówcie się, jakie elementy powinna obejmować edukacja klimatyczno-środowiskowa, co ją odróżnia od tradycyjnej edukacji ekologicznej oraz dlaczego jest dziś niezbędna.

- Proces dydaktyczno-wychowawczy.
- Wiedza z zakresu ekologii i przyrody, połączona z praktycznymi umiejętnościami oraz kompetencjami, a także postawami obywatelskimi i społecznymi.
- Rozwijanie zielonych kompetencji.
- Interdyscyplinarność i uwrażliwienie na temat zmiany klimatu oraz zagrożeń środowiskowych.
- Odpowiedzialność i sprawczość młodej jednostki.
- Świadome wybory.
- Uświadomienie współzależności człowieka i natury oraz zmian środowiskowych będących konsekwencją tych relacji.
- Dbłość o przyrodę i bioróżnorodność.
- Poznanie środowiska, uświadamianie zagrożeń, wyczerpywania się zasobów, działanie.
- Zmiana sposobów funkcjonowania i przyzwyczajzeń, minimum teorii, maksimum działania.

Cechy dobrej edukacji klimatyczno-środowiskowej

Zidentyfikujcie i opiszcie kluczowe cechy dobrej edukacji klimatyczno-środowiskowej. Uwzględnijcie rolę zaangażowania uczniów, podejmowanych przez nich działań oraz powiązania treści z codziennym życiem. Stwórzcie listę cech dobrej edukacji klimatyczno-środowiskowej i krótko uzasadnijcie ich znaczenie.

- Otwartość.
- Elastyczność.
- Edukacja motywująca i zachęcająca.
- Działaj lokalnie – globalnie.
- Bazowanie na pozytywnych emocjach, optymizm.
- Umiejętność adaptacji do zmiany.
- Wczesna profilaktyka.
- Edukacja oparta na wiedzy naukowej ukazującej wpływ działalności człowieka na przyrodę.
- Wzmacnianie poczucia sprawczości.
- Język dostosowany do odbiorców.
- Angażująca społeczności lokalne, osoby z różnych grup wiekowych.
- Łączenie teorii i praktyki – eksperymenty.
- Interdyscyplinarność (dbanie o środowisko jest ważne w każdym aspekcie życia).

Metody i narzędzia pracy w edukacji klimatyczno-środowiskowej

Odpowiedzcie na pytania: Na co powinno się kłaść nacisk w edukacji klimatyczno-środowiskowej: na zaangażowanie, teorię, praktykę, interdyscyplinarność? Jakie metody nauczania, narzędzia i formy pracy z uczniami najlepiej wspierają skuteczne uczenie się o klimacie i środowisku?

Metody:

- Zajęcia w terenie i kąpiele leśne.
- Doświadczenia, eksperymenty.
- Zajęcia praktyczne.
- Współpraca ze środowiskiem lokalnym: bibliotekami, domami kultury, ogrodami botanicznymi, centrami aktywności społecznej itp., ale też z innymi szkołami.
- Współpraca międzypokoleniowa.
- Interdyscyplinarność.
- Metoda projektu.
- Burza mózgów.
- Gry terenowe.
- Stacje zadaniowe.
- *Escape room* tematyczny.
- Spotkania z pasjonatami, naukowcami.
- Festyny, kiermasze, wystawy prac.
- Konkursy tematyczne.
- Obserwacja terenowa.

- Zakładanie ogrodów zewnętrznych, zakładanie stacji badawczych, meteorologicznych (na przykład „Pogodynka”).
- Analiza danych, map i wykresów.
- Wycieczki krajoznawcze.

Narzędzia:

- Zestawy do obserwacji przyrody.
- Multimedia.
- Film.
- Zdjęcia.
- Album.
- Literatura przedmiotu.
- Gry dydaktyczne.
- Zielnik / folder tematyczny.
- Aplikacje do rozpoznawania elementów przyrody.

Formy pracy:

- Praca w małych grupach.
- Praca w parach.
- Praca projektowa.
- Zajęcia w terenie.
- Praca z wykorzystaniem technologii.

Bariery w realizacji edukacji klimatyczno-środowiskowej

Wymieńcie i opiszcie najważniejsze bariery (systemowe, organizacyjne, kulturowe, mentalne, społeczne, finansowe), które utrudniają wdrażanie edukacji klimatyczno-środowiskowej w szkołach. Wskażcie, które z nich są najtrudniejsze do pokonania i dlaczego.

- Bariery mentalne u uczniów utrudniające pracę z dziećmi ze specyficznymi trudnościami.
- Brak wystarczającej liczby nauczycieli do opieki nad dziećmi podczas zajęć terenowych.
- Plan lekcji niedostosowany do warsztatów terenowych.
- Trudności w pozbyciu się przyzwyczajzeń i wyjściu ze strefy komfortu, lęk przed innowacyjnością.
- Niewystarczające fundusze na materiały i pomoce dydaktyczne.
- Niechęć do zmiany ze strony współpracowników, dyrekcji, rodziców.
- Napięty grafik i obowiązki pozaszkolne nauczycieli, rodziców, uczniów.
- Ograniczone kompetencje i niewystarczająca wiedza.
- Brak odpowiedniej infrastruktury w okolicy szkoły i odpowiednio wyposażonych pracowni.
- Brak czasu na realizację zamierzonych działań na lekcji.
- Brak współpracy w gronie pedagogicznym.
- Niewiedza rodziców, ich błędne wyobrażenia dotyczące tego, czym jest ekologia, co przekłada się na brak zaufania rodziców i ich chęci do współpracy.
- Upolitycznienie kwestii klimatycznych.

Regionalna i lokalna edukacja klimatyczno-środowiskowa w terenie - wątki i tematy ważne dla regionu

Opracujcie koncepcję edukacji opartej na lokalnym kontekście. Zaproponujcie miejsca, w których może się odbywać edukacja terenowa, lokalne przykłady takiej edukacji, jej „bohaterów”, kluczowe wątki edukacji o klimacie i tematy ważne dla regionu.

- Zanieczyszczenie powietrza, niska emisja, transport kołowy.
- Zanieczyszczenie wód naturalnych Brynicy, Stawów Mikulczyckich, Bytomki
- Zagospodarowanie terenów przemysłowych po kopalni Kazimierz-Juliusz w Sosnowcu.
- Turystyka przemysłowa w Zabrze.
- Zalesianie, zadrzewianie, zakładanie łąk kwietnych.
- Ochrona środowiska – drzew, rzek.
- Lokalny bohater.
- Zabytkowa Kopalnia Ignacy w Rybniku.
- Rezerwat Łęczczok w powiecie raciborskim.
- Palmiarnia Miejska w Gliwicach.
- Rybnicki Okręg Wodorowy.
- Pokazowa Zagroda Żubrów w Zabytkowym Parku Pszczyńskim.
- Muzeum Ognia w Żorach.
- Edukatorium Juliusz w Rybniku.
- Zagroda 3 Siostry w Rybniku Kamieniu.
- Astrolab w Czernicy.
- Obserwatorium astronomiczne.
- Gospodarstwo agroturystyczne.
- Śląski Ogród Botaniczny w Mikołowie.
- Oczyszczalnia ścieków w Rybniku.
- Współpraca z lokalnymi instytucjami, kołami sympatyków, fundacjami, stowarzyszeniami, których wspólnym mianownikiem jest myślenie proekologiczne.

Motywowanie uczniów do udziału w edukacji klimatyczno-środowiskowej i zachęcanie ich do działania

Opracujcie pomysły na wzmacnianie zaangażowania i poczucia sprawczości uczniów wobec bezradności klimatycznej. Jakie aktywności, projekty i formy oceny działają najlepiej?

- Praca w terenie, sprawczość. Zajęcia ciekawsze niż te w klasie. Widać efekt.
- Wystawa/prezentacja efektów pracy uczniów.
- Ocena / punkty dodatkowe.
- Odchodzenie od metod pracy opartych na rywalizacji.
- Podniesienie samooceny przez zwiększenie kompetencji i poczucie bycia specjalistą (na przykład w kontaktach z dorosłymi).
- Nadanie prostym działaniom profesjonalnej obudowy – piknik rodzinny, środowiskowy z efektem „wow”.

- Angażowanie w projekty szkolne i lokalne.
- Metody aktywizujące.
- Dostępność materiałów edukacyjnych.
- Własny przykład.
- Ciekawe pomoce dydaktyczne, spotkania z ciekawymi ludźmi – pasjonatami.
- Codzienna rutyna w działaniach ekologicznych, wyrabianie nawyków.
- Akcje szkolne – zbiórka elektrośmieci, w tym baterii.
- Współpraca z rodzicami.
- Pozyskiwanie funduszy, sponsorów, systemowa dostępność funduszy.
- Ciekawe szkolenia z praktykami w terenie.

Podsumowanie

Wypracowane rekomendacje dla edukacji klimatyczno-środowiskowej w województwie śląskim są efektem partycypacyjnej pracy nauczycielek i nauczycieli w ramach Akademii Edukacji Klimatyczno-Środowiskowej dla Nauczycieli i stanowią odpowiedź na realne potrzeby szkół podstawowych oraz wyzwania środowiskowe regionu. Przyjęta metoda pracy pozwoliła na zebranie doświadczeń praktyków, wymianę perspektyw oraz wspólne wypracowanie spójnych kierunków działań w obszarze edukacji formalnej.

Rekomendacje pokazują, że skuteczna edukacja klimatyczno-środowiskowa powinna być interdyscyplinarna i oparta na wiedzy naukowej, a jednocześnie silnie zakorzeniona w lokalnym kontekście i codziennych doświadczeniach uczniów. Kluczowe znaczenie mają: działania praktyczne, edukacja terenowa, współpraca ze środowiskiem lokalnym oraz wzmacnianie poczucia sprawczości młodych ludzi. Istotnym elementem jest także reagowanie na bariery systemowe, organizacyjne i mentalne oraz poszukiwanie rozwiązań, które umożliwią nauczycielom wdrażanie edukacji klimatyczno-środowiskowej w szkołach.

Wypracowane rekomendacje podkreślają istotną rolę szkoły w kształtowaniu postaw odpowiedzialności, świadomości środowiskowej i klimatycznej oraz przygotowywaniu uczniów do podejmowania celowych działań na rzecz środowiska i przyszłości regionu.

Kierunki rozwoju edukacji klimatyczno-środowiskowej oraz potrzeby szkół i nauczycieli (na podstawie rekomendacji)

Na podstawie wypracowanych rekomendacji można wskazać kluczowe kierunki dalszego rozwoju edukacji klimatyczno-środowiskowej na etapie szkoły podstawowej. Uwzględnione powinny być też potrzeby nauczycieli – zaspokojenie tych potrzeb jest niezbędne do skutecznego wdrażania edukacji dla klimatu.

1. WZMOCNIENIE EDUKACJI PRAKTYCZNEJ I TERENOWEJ

Poprawa warunków organizacyjnych i systemowych funkcjonowania szkół jest niezbędna do tego, by możliwe było regularne prowadzenie zajęć w terenie. Edukacja klimatyczno-środowiskowa powinna w większym stopniu opierać się na obserwacji, doświadczaniu i działaniu, a nie wyłącznie na pracy w systemie klasowo-lekcyjnym. Kluczowe jest dostosowanie planów lekcji, liczby opiekunów oraz infrastruktury do realizacji działań poza szkołą.

2. ROZWIJANIE SPRAWCZOŚCI UCZNIÓW I ICH MOTYWACJI DO DZIAŁANIA

Rekomendacje wskazują na potrzebę wzmocnienia poczucia wpływu uczniów poprzez projekty, akcje szkolne i lokalne, prezentowanie efektów pracy oraz docenianie zaangażowania. Szkoły potrzebują przestrzeni, w której uczniowie mogą wyrażać swoją autonomię, realizować własne inicjatywy, oraz narzędzi do przeciwdziałania bezradności klimatycznej poprzez działania dające widoczny efekt.

3. SYSTEMOWE WSPARCIE NAUCZYCIELI

Nauczyciele potrzebują czasu, stabilnych warunków organizacyjnych oraz wsparcia dyirekcji i środowiska szkolnego. Bariery systemowe, takie jak „przeciążenie obowiązkami, brak czasu na realizację działań czy ograniczona współpraca w gronie pedagogicznym”, wymagają rozwiązań na poziomie szkół i organów je prowadzących.

4. DOSTĘP DO SZKOLEŃ I PODNOSZENIE KOMPETENCJI

Istotnym kierunkiem rozwoju edukacji klimatyczno-środowiskowej jest zapewnienie nauczycielom dostępu do ciekawych, praktycznych szkoleń realizowanych w terenie z udziałem ekspertów i praktyków. Rozwijanie kompetencji merytorycznych i metodycznych nauczycieli wzmacnia ich pewność działania i gotowość do wdrażania innowacyjnych form pracy. Rozwój edukacji klimatyczno-środowiskowej wymaga korzystania z dorobku pedagogiki oraz wdrażania metod opartych na doświadczeniu, takich jak edukacja outdoorowa i modele wywodzące się z zagranicznych systemów edukacyjnych, w tym Place-Based Learning (PBL).

5. ZAPEWNIENIE ZASOBÓW I FINANSOWANIA

Szkoły potrzebują systemowej dostępności do funduszy, materiałów dydaktycznych oraz narzędzi wspierających edukację klimatyczno-środowiskową. Pozyskiwanie środków zewnętrznych, sponsorów oraz współpraca z lokalnymi instytucjami powinny być ułatwione i wspierane organizacyjnie.

6. SILNIEJSZE OSADZENIE EDUKACJI KLIMATYCZNO-ŚRODOWISKOWEJ W LOKALNYM KONTEKŚCIE

Rozwój edukacji klimatyczno-środowiskowej wymaga dalszego wzmocnienia jej powiązań z lokalnym środowiskiem przyrodniczym, społecznym i kulturowym. Szkoły potrzebują sieci współpracy z instytucjami, organizacjami, pasjonatami i lokalnymi „bohaterami”, którzy mogą wzbogacać proces edukacyjny i nadawać mu realny sens.

7. BUDOWANIE KULTURY WSPÓŁPRACY I ZAUFANIA

Rekomendacje wskazują potrzebę pracy nad barierami mentalnymi – zarówno wśród uczniów, nauczycieli, jak i rodziców. Rozwój edukacji klimatyczno-środowiskowej wymaga dialogu, jasnej komunikacji celów oraz budowania zrozumienia dla idei działań proekologicznych, wolnych od uproszczeń i upolitycznienia.

8. INTERDYSCYPLINARNOŚĆ I INTEGRACJA Z EDUKACJĄ FORMALNĄ

Edukacja klimatyczno-środowiskowa powinna być integralną częścią edukacji formalnej, przenikać różne przedmioty i obszary życia szkolnego. Szkoły potrzebują elastyczności programowej oraz wsparcia w łączeniu wiedzy naukowej z codzienną praktyką i lokalnymi wyzwaniem środowiskowymi.